

Dorđe Ćuzović*

Prikaz knjige: „TITANIK EKONOMIJA“

Autor: prof. dr Dušan S. Zdravković

Dr Dušan S. Zdravković, redovni profesor Ekonomskog fakulteta u Nišu, poznat je naučnostručnoj javnosti po nizu objavljenih udžbenika, monografija, naučnostručnih radova, studija i projekata u zemlji i inostranstvu. Njegova naučnoistraživačka oblast su makro i mikro ekonomske odrednice savremene tržišne privrede, čije teorijske postavke s uspehom instrumentalizuje u našoj naučnostručnoj javnosti. Brojne generacije studenata sećaju se nadahnutih predavanja profesora Zdravkovića, koji nastoji da svako predavanje i novu knjigu obogati novitetima koje sa sobom donosi savremena teorija i progresivna praksa.

U prilog napred izrečenoj tvrdnji govori i njegova najnovija monografija koja nosi naziv „Titanik ekonomija“. Čitalac, koji se prvi put sreće sa ovom knjigom, verovatno će se pitati: *Zašto baš ovakav naslov knjige? Šta nam autor želi reći sa ovim naslovom?* Profesor Zdravković nam u uvodu monografije odgovara: „Ideja da upotrebim metaforu „Titanik“ je nastala iz potrebe da objasnim kako nešto što je bilo grandiozno, snažno i neuništivo može da u jednom trenutku nestane u sudaru sa ledenom santom. Svakom zlatnom dobu dođe kraj. Što je era blistavija, kraj joj je burniji.“ U daljem „pojašnjenju“ naslova monografije autor nas podseća da su mnogi ekonomski analitičari i političari verovali da će svetska ekonomija na početku 21. veka beležiti nezapamćene rezultate i da će krize, poput one iz prošlog veka, biti samo istorija, koja će se s vremena na vreme prepričavati. Nažalost, prognoze se nisu obistinile. Slom svetske ekonomije iz 2008. godine ekonomska teorija prepoznaje kao najteži svetski finansijski kolaps nakon 1929, a uz to neke manifestacije ove krize jedinstvene su u istoriji.

Sadržaj monografije čine sledeća tematska područja: 1) *Da li je sve počelo sa zemljom bakalara?*; 2) *Da li smo izvukli pouke iz istorije?*; 3) *Šta su uzročnici kize? „Valutni puč – prokletstvo nafte ili građevinska ekspanzija?“*; 4) *Finansijski derivati – glavni krivac svetske krize ili „oružje za masovno uništenje“?*; 5) *Panika 1998. i 2008.*; 6) *Uspon i pad ostalih zemalja*; 7) *Istočnoazijska kriza*; 8) *Malezijsko prihvatanje politike MMF*; 9) *Kineski put razvoja*; 10) *Ruska kriza – prokletstvo nafte i gasa* i 11) *Latinska Amerika*.

U razradi tematskih celina monografije profesor Zdravković nas podseća da sadašnja globalna finansijska i ekonomska kriza nije prva u istoriji, međutim, ona je samo prva istinski planetarna. „Kao i sve drugo što se dešava na planeti, u dobru i zlu, kriza započeta 2008. je brutalnija, moćnija i šira nego sve prethodne, ona ulazi u našu istoriju ne kao skretanje već kao ubrzanje“, ističe autor.

Pozivajući se na najeminentnije teoretičare iz oblasti globalizacije, kao što su: Pol Krugman (nobelovac), Farid Zakarija, Džo Ralston Stol, Žak Atali, Eric Rejnert, Marks Ote, Robert Aliber, Naomi Klajn, Maks Zandi, Alan Grispen i dr., profesor Zdravković uzroke sadašnje globalne finansijske i ekonomske krize ilustruje sledećim citatom: „Ova prva finansijska kriza mondijalizacije se objašnjava nesposobnošću američkog društva da obezbedi pristojne zarade za srednju klasu. Ona ih gura u zaduživanje, da bi finansirali kupovinu stanova i tako podstakli rast vrednosti nekretnina i proizvodnje. Finansijske institucije i „upućeni“ koji se njima bave dodeljuju sebi samima, bez ikakve kontrole centralnih banaka, vlada i međunarodnih institucija, glavninu tako proizvedenog bogatstva.“

U nastavku istraživanja globalne finansijske krize autor otvara pitanje: *Kako je moguće da problem hipotekarnih kredita u SAD pokrene tako žestok cunami i kako je on potopio neke od najpoznatijih*

* Dr Dorđe Ćuzović, saradnik u nastavi, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Vladimira Perića Valtera 4, Novi Sad, cuzovic.vps@gmail.com

firmi na Volstritu, nametnuo nacionalizaciju banaka s obe strane Atlantika i svetsku privredu doveo do iverice recesije, pa čak i depresije? Tražeći odgovor na ovo pitanje, profesor Zdravković, kao dobar poznavalac globalizacije i finansijskih tržišta, uvodi nas u tajne „čudi“ ova dva ekonomska procesa. On nas, na sebi svojstven akademski način, podseća, a istovremeno hrabri i teši: „da je finansijska istorija puna dokaza o žestokim krizama koje su pogađale svet, među kojima je i ova započeta 2008. godine u tom sledu. Banke su finansirale renesansu, dok je tržište hartija od vrednosti odlučivalo o ratovima. Finansijske berze su stvorile imperije [...] a monetarne krize su pokretale revolucije. [...] Od fluktuirajućih cena stanova i kuća u SAD, do impresivne industrijalizacije Kine, moć finansija je opšteprisutna i svakodnevno utiče na naše živote.“

Pažnji profesora Zdravkovića nije promaklo ni pitanje: *Kako nacionalna država može da se zaštiti od globalne finansijske i ekonomske krize?* Pozivajući se na Jirgena Elzenera, on smatra da mere Evropske unije i njena valuta baš ne deluju kao brana protiv globalne privredne krize. Razlog zašto je to tako on nalazi u činjenici da su finansijska tržišta najglobalizovanija, i da je najveći broj zemalja EU koje imaju evro kao valutu prezadužen. Pri tome, treba razlikovati dve varijante prezaduženosti: državni i privatni dug. Državni dug je problem država EU, poput Grčke i Irske, dok je kod ostalih članica EU najveći problem privatni dug. U vreme krize poverioci traže da im se novac vrati. Svakako da ovo za posledicu ima masovni odliv kapitala, i to pre svega iz mediteranskih država EU. U završnici ovog poglavlja profesor Zdravković, zaključuje da su: „građevinska ekspanzija i finansijski derivati – glavni krivac svetske krize i 'oružje' za masovno uništenje. Slikovito rečeno 'skakavac' kapitalizma sve proždire i pustoši, ne ostavljajući po strani, čak ni razbujale nacionalne privrede.“

Globalizacija kao trijumfalni model tržišne ekonomije, kako ističe Čikaška škola ekonomske nauke, dovodi do stvaranja nadnacionalne države („globalnog sela“). Glavne arhitekte nadnacionalne države su institucionalni „zidari-majstori“: Međunarodni monetarni fond (MMF), Svetska banka (SB) i Svetska trgovinska organizacija (STO). Pozivajući se na nobelovca Džozefa E. Štiglicu i njegovu knjigu „Protivrečnosti globalizacije“, profesor Zdravković ocenjuje „učinak“ MMF i SB na globalizaciju ekonomije: „Politike MMF-a, delom zasnovane na istrošenoj pretpostavci da tržišta sama po sebi vode ka efikasnim ishodima, podbacile su ne dozvoljavajući poželjne državne intervencije na tržištu, tj. preduzimanje mera koje mogu voditi ekonomskom rastu i dovesti sve u bolji položaj.“

Ekonomsku pozadinu preuređenja globalnog tržišta čine multinacionalne kompanije, a strane direktne investicije su vezivna nit transnacionalnog partnerstva. Vojničkom terminologijom rečeno, multinacionalne kompanije su „pešadija“ globalizacije. Njihova moć je toliko velika da su nacionalne države postale filijale multinacionalnih kompanija. Platforma na kojoj transnacionalni kapital, roba, usluge, znanje i informacije „krstare“ globalnim tržištem su informaciono-komunikacione tehnologije. Globalna komunikacija i informaciono društvo ukidaju geografsku udaljenost nacionalnih država na mapi „globalnog sela“. „Nova ekonomija – digitalna ekonomija“ postaje dominantan oblik globalnog kapitalizma.

Pored niza noviteta koji su došli do izražaja u monografiji profesora Zdravkovića, s obzirom na ograničenost prostora za ovakve naučnoistraživačke priloge, posebno bismo istakli to da je autor na jednom mestu, po prvi put u našoj literaturi, sistematizovao sve finansijsko-ekonomske krize, i pozivajući se na savremenu literaturu „dijagnostifikovao“ njihove uzroke i posledice. Naučnoistraživačko iskustvo i dugogodišnji profesorski staž kvalifikovali su ga za kompetentnog analitičara-sagovornika „ekonomsko-finansijske“ istorije sveta, u kojoj počasnno mesto pripada „krizi-panici iz 2008.“

U završnici monografije profesor Zdravković se ogradio od „proricanja“ budućnosti globalnog kapitalizma. Poučen iskustvom da ni najveći futuristi, poput Fukujame, nisu eksplicitni u predviđanju „preoblikovanja“ globalnog kapitalizma, autor knjige „Titanik ekonomija“ zaključuje: „ja sam ipak optimista, smatrajući da svet neće biti nikada kao, na primer, pre deset godina, jer

„ekonomski virusi“ mutiraju.“ Dodatno, profesor Zdravković nas „hrabri“ i ne slaže se sa upozorenjem Nuriyela Rubinija, uglednog američkog ekonomiste, koji je prvi predvideo globalnu recesiju iz 2008, izjavivši: „da globalna ekonomija gubi dah i da bi se 2013. mogla dogoditi savršena oluja koja će izbrisati svetske ekonomske i monetarne sisteme.“ Takođe, profesor Zdravković „ne bi želeo kao prof. Karlota Perez sa Univerziteta u Kembridžu da nam da upozorenje kako će nam knjiga 'Titanik ekonomija' zauvek promeniti razumevanje ekonomskog razvoja.“ Naprotiv, ova knjiga treba da nas podseti da su finansijske krize imale iznenađujuće „konzistentne frekvencije“, žestinu i trajanje, s jedne strane, a s druge strane stoji činjenica da je kratko pamćenje olakšavalo ponavljanje kriza. Pozivajući se na čuvenog Roberta Solowa, profesor Zdravković zaključuje: „Moguće je da će nas i dalje mučiti manije, panike i lomovi, ali će čitaoci ove knjige barem biti vakcinisani protiv ovih pošasti.“